

zamantreni@aydinlikgazete.com
twitter.com/zaman_treni

15 ŞUBAT 2015, PAZAR

Aydınlık

ÖZLEM KUMRULAR

Zaman Treni

MEHMET PERİNÇEK

Seçim öncesi ekmek dağıtmanın 'Antik' tarihi

Atinalılar uyanıyor ve 'Bu adamın halkı temsil ediyor diye düşünerek peşinden gittik ama sonunda bu bir diktatörlük haline geldi' diyorlar

Bu hafta konuğumuz Columbia Üniversitesi Klasik Filoloji mezunu Dr. Ceylan Tözeren. Tözeren'le Antik Yunan kaynaklarını, dönemin toplumsal yapısını ve Hoplit Devrimi'ni konuştuk.

■ Peki "Antik Yunan" deyince ne anlıyoruz?

Biz yüzlerce Yunan şehir devleti olmasına rağmen aslında Klasik Atina'dan hepisine bakmaya başlıyoruz. Atina elimizde en çok kaynakları olan ve de şehir devlet kültürünü en olgun ve parlak şekilde icat etmiş ve yaşatmış olduğu için aklımızda daha çok yer ediyor.

'FAKİR ATINA GEÇ AMA MÜTHİŞ PARLIYOR'

■ Atina eksenli konuşacak olursak, oradaki toplumsal yapı, sınıf ayrımları nasıl?

Bildiğiniz gibi Babil'de Hammurabi'nin kanunları var. Yani herkesin birtakım kanunlara tabi tutulacağı fikrini Yunanlar icat etmedi. Ama vatandaş olarak birtakım haklara sahip olmak, bunun bir statü şeklinde kaydedilmesi Yunan kültüründe orta çıkmış gibi görünüyor. Bu Atina'da daha geç ortaya çıkıyor ve Atina'nın demokrasi haline gelmesinin nedenlerinden biri de diğer Yunan şehir devletlerine nazaran özellikle MÖ 7. yüzyılda çok daha fakir olması ve bunun için de birtakım sınıfsal katmanlar arasındaki tansiyonların aşırı derecede hızlı ortaya çıkmasıdır. Yani Atina geç ama müthiş parlıyor.

Yunan kültüründe şehir devletlerine baktığımızda ilk başta aristokratik bir sistem görüyoruz. Yani İlyada ve Odyssea'da mesela Akhilleus, Agamemnon bütün bu kahramanların hepsinin lakabı "Basileus"tur (kral). Bizim düşündüğümüz gibi tek bir kral yoktu. Bu adamların hepsi başka bir deyişle aşiret ağası.

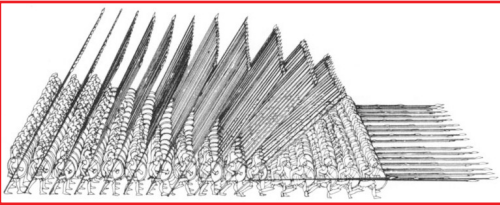
■ Bu "aşiret ağalığı"ni açabilir miyiz?

Şehir devleti kurumu yerleşmeden evvel, Yunanlar kendilerini aşiret halinde düşünmüşler ve o aşiretlerin içerisinde daha küçük "kardeşlik" (fratre) grupları var. Yani beraber büyüdüğü aynı sınıf ve çevreye ait delikanlılar. En güçlü insanlar, yani aristokratlar tabii ki en güçlü kardeşlere sahip olurlar. Gereği halinde adamların toplayıp başkalarını öldürmeye yollayan gücü olan insanlar.

Toplum yerleşik hale gelip şehir devleti

Antik Yunan'da köleler.

"Hoplit taktiği müthiş bir birlik ve beraberlik gerektirdiği için eşitlik kavramını doğuruyor."

kurunca, merkezlerde yaşamın gelişmesi sürecinde insan ilişkileri kurumsallaşıyor ve değişik sosyal sınıflar ortaya çıkıyor. Toprak sahibi olmak en büyük zenginlik kaynağı oluyor. Ondan sonra "Hoplit Devrimi" adlı geniş çaplı bir devrim yaşanıyor.

OĞLUNU KÖLE OLARAK SATAN BABALAR

■ Kölelik nereye düşüyor?

"Yunanlıları ilk köleleştiren toplum Yunanlıların kendisidir" denir. Bu büyük arazilere sahip olan zenginlerin dışında tarımla ilişkili çalışan insanların birçoğu aslında ırgat statüsünde çalışıyor. Bildiğiniz gibi tarım her zaman çok risk taşıyor. Herhangi bir katlik döneminde borçlanma başlar.

Bir-iki sefer borçlanabilirsiniz, ama üçüncüsünde artık durum değişir. Evini çoktan vermişsen, borcunu ödeyememişsen bu durumda kendini, çocuklarını ya da karını köle olarak satmak durumunda kalırsın. Roma'nın en eski kanunlarından biri olan "12 Tabletler"de bir babanın kendi oğlunu üç defadan fazla köle olarak satamayacağı belirtilir. Bu insanların çok ahılsız ya da çocuklarını sevmedikleri anlamına gelmiyor. Şartlar böyle. Atina'da demokrasiye giden 100 yıllık süreç, 6. yüzyıldaki krizlerin toplumdaki müthiş derecede yaygın olan borç-kölelenme sorununu çözümlenmesiyle başladı.

■ Kölelikten kurtulma statüsü ne peki?

Para, yani kendini geri satın alman gerekiyor. Roma döneminde Yunan köleler, zen-

gin ve elit ailelerin ya da kraliyet ailesinin öğretmenleri olarak hizmet ediyorlar. Bu nedenle o dönemde köle kavramı şimdi aklımızdaki köle kavramından çok daha farklı.

■ Ama tabii yoğun olarak kol kuvvetinden yararlanılıyor, değil mi?

Evet. Antik Akdeniz'de zamanla köle sayısı artıyor. 5. yüzyılda Yunan dünyası, Pers savaşlarını sonra da çok uzun Peloponez Savaşlarını yaşıyor. Peloponez Savaşlarında Yunanlılar hem çok kan kaybediyorlar, hem de savaş yüzünden birçok insanın toprakları elinden gidiyor.

Makedonlar ortaya çıkıp dünyayı fethettilerinde bütün bu savaşların sonucunda köle sayısı o kadar artıyor ki büyük ekonomik krizler ortaya çıkıyor. İnsanlar toprağı sürmek için ırgat yerine köle kullanmayı tercih ediyor. Birçok işsiz erkek ortaklık dolayısıyla, bunlar paralı asker olarak çalışıyor. Uzun savaşlar yüzünden çıkan ekonomik ve sosyal krizler sonucu müthiş bir maddi eşitsizlik görülüyor. 4. yüzyıldan sonra borçların affı, fakirlere bedava buğday dağıtılması gibi siyasi öneriler üst sınıflar tarafından korkuyla karşılanıyor. Popülizm olarak algıladıkları bu siyaseti kendi ellerindeki güce karşı bir tehlike olarak algılıyorlar. Borç affı kanunları çıkarmak yasaklanıyor.

SAVAŞ MEYDANINDAN DEVRİME

■ Hoplit Devrimi'nin itici gücü nedir?

Hoplit Devrimi aslında askeri bir taktikten ismini alıyor. Antik Yunanlar dağlar ya da tepeler arasındaki ufak ovalarda savaşırdı ve genelde savaşlar birbirleriyle komşu olan şehir devletleri arasında şandırdı. O dönemde vatandaş olmanın en büyük şartı asker olmaktı. Erkek vatandaşlar her gün askerlik yapıyorlardı.

■ Bu bilinçlenmeyi mi sağlıyor?

18-40 yaş arası erkekler her gün beraber antrenman yapıyorlardı. Savaşta en önemli silahları kalkanları ve miğferleridir. Miğfer bronzdan bir parçadır. Üzerinde gözler için iki tane delik vardır, yanları da kapalıdır. Kaba sesler hariç pek bir şey duyamazsınız taktığınızda. Bu sebeple Hoplit ordusu tank şeklinde hareket eder. Kalkanın yarısı senin sağ tarafını çevreler, öbür yarısı da yanındaki arkadaşının sol tarafını korur. Birlikte hareket edersin ve bütün yaptığın

elindeki uzun mızrakla bir bütün halinde düşmanı delip geçektir.

Bu çatışma halinde son derecede kanlı ve korkunç ölümlere sebep olan bir askeri taktiktir. Hoplit ordusu askerleri savaşta evvel büyük miktarda sarap içmek zorunda kalır. Bu miğfer içinde doğru düzgün bir şey duyamadıkları için trompet gibi müzik aletleriyle savaş komutlarını alırlar.

■ Bunun devrime etkisi neydi?

Askerler birlikte hareket ederek bir disiplin sistemi geliştirdiler. Taktik müthiş bir birlik ve beraberlik gerektirdiği için eşitlik kavramını doğuruyor. Savaş sahasında herkes eşit koşullarda ve birbirlerine bağlılar. Er olabilmek için kendi kalkanını, miğferini ve mızrağını satın alman lazım. Bu insanlar vatandaşlık görevlerini böyle yaparken, kendi şehir devletleri ve toprakları için her an ölebilirken politik sisteme herhangi bir katkıda bulunmalarının kısıtlanmasına karşı müthiş bir tepki oluşuyor. Aristokratik sistemde küçük konseye benzer bir siyasi organ var. Bütün Hoplitler savaşırken sonunda "Biz neden övmüyoruz? Ben zırhımı kendimi satın aldysam oy verme hakkım da olmalı. Üstelik her gün askerlik yapıyorum" diye ayaklanıyorlar.

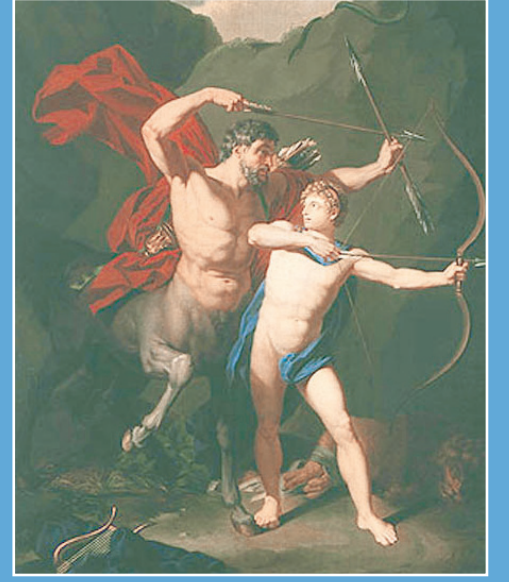
■ Bu bilinçlenmeden sonra devrim sürecinde neler yaşanıyor?

Antik Yunan şehir devletlerinde demokrasiye geçişte bir tiranlar zamanı oluyor. Genelde aristokratik bir sınıftan gelen ve parası olan bir kişi Hoplitlere popülizm bir biçimde yaklaşır "Ben sizi temsil edeceğim. Siz bu sistemde çok dışlandınız" diyerek bu insanları kendi ordusu gibi kullanan bir tirana dönüşüyor. Atina'da Peisistratos isimli bir tiran 6. yüzyılda ortaya çıkıyor.

Bu tiranlar büyük binalar, büyük projeler yapıyorlar, halka ekmek dağıtıyorlar. Kendi dışındaki öncü ailelerle ilişkileri tabii ki çok sorunlu hale geliyor ve öldükten sonra kendi oğullarına tiranlığı geçiyor.

Bundan halk rahatsız oluyor. Atina'da oğulları suikasta uğruyor. Atinalılar uyanıyor ve "Bu adamın halkı temsil ediyor diye düşünerek peşinden gittik ama sonunda bu bir diktatörlük haline geldi" diyorlar.

Ev ev dolaşan aşıklar

Akhilleus'un Eğitimi. Ressam: J. B. Regnault.

HOMEROS 700 senelik, Dede Korkut hikâyeleri gibi uzun süren sözlü bir geleneğin ozanı. Kendisinden önce çok büyük bir ihtimale babası, dedesi ya da amcası da âşık. Genelde böyle meslekler babadan oğula geçerdi.

Bir şeyi yazmakla söylemek arasında büyük fark var. Homeros gibi âşıklar İlyada'yı ya da Odyssea'nın hikâyelerini müzik eşliğinde, figürlerle ve teatral bir şekilde anlatırlarmış. Bu ara ses tonlarında değişimler de oluyor tabii. Sözelimi Akhilleus konuştuğunda farklı bir ses tonu, diğer bir kahraman için farklı bir ses tonu.

Ayrıca seyircinin kimliği de çok önemli. Bu âşıklar ev ev dolaşırlar. Genelde bunlar da zengin ailelerin evleridir. Orada herkes toplanır. Seyirciye göre şiir her seferinde farklı bir tonla, farklı bölümler ön plana konarak söylenir.

■ Bu ozanlar ücretli olarak mı çalışıyor?

Evet, bu bir meslek, zanaat olarak kategorize ediliyor. Ayrıca, mesela seyirciler arasında kadınlar çoğunlukta ise o zaman İlyada'nın bazı bölümlerini çıkıp diğer bölümlerini ekliyorlar ya da bazı bölümlerini çabuk geçip bazı bölümlerine daha çok yer veriyorlar. Sözlü geleneğin güzelliği, inanılmaz dinamik, her zaman değişken.

■ Tek kişi bunu yapar mı yoksa ekip mi?

Tek kişi. Homeros'un İlyada'sını ve Odyssea'sı tabii tarih değil. Kendisi tarih yazmaya çalışmamış. Fakat Antik Yunanlar gerçekten İlyada'daki ve Odyssea'daki kahramanların yaşamış olduğuna inanıyorlar. Yani onlar için Akhilleus var olmuş bir kahraman. Fakat bizim düşündüğümüz şekilde tarih olarak algılamıyorlar. Bu olaylar, bu kahramanlar, bu savaşlar kafalarındaki kültürü şekillendiriyor. Erkek olmak, iyi bir insan olmak, ahlaklı olmak gibi bütün bu değerlerin en güzel biçimde sunulduğu yapıtlardan bahsediyoruz. Küçük çocuklar bunları rol modeli olarak alıyorlar.

Spartalıların Atinalılara yanıtı

Peisistratos

HARMODİUS ve Aristogeiton adlı sonradan kahraman olarak ilan edilen iki adam suikastı yapıyor. Peisistratos'un oğullarından biri suikastta ölmüyor. Bunun üzerine Atinalılar Spartalıları yardım istiyorlar.

Onlar da orduyla geliyor, tiranları öldürüyor ve geri dönüyorlar. Bu Sparta ile Atina arasındaki ironik tansiyonların başlangıçlarından biridir. Atinalılar "Biz hürüz, siz ise baskıcı bir toplumsunuz" diyorlar. Spartalıları da "Hürsünüz, çünkü size hürriyetinizi biz verdik" diyerek cevap veriyorlar.

Ozlem Kumrular, Ceylan Tözeren, Mehmet Perinçek.

Hoplitler

Harmodius ve Aristogeiton